

JUDISKA AKADEMISKA KLUBBEN

- NÅGRA KOMMENTERADE DOKUMENT

Nils Martola

Åbo

Under ett besök i Uppsala sommaren 1990 fick jag tillfälle att gå igenom Jacobowsky-samlingen i Uppsala Universitets Bibliotek. Förste bibliotekarien FL Hans Nordesjö visade mig då på ännu oupprett material, som visade sig innehålla bland annat material om Judiska Akademiska Klubben, från tiden för dess grundande mot slutet av första världskriget fram till början av 1930-talet, då dess verksamhet av allt att döma upphörde. Materialet omspanner med andra ord hela den tid klubben existerade. Största delen stammar dock från tiden fram till och med 1923. Från tiden efter 1924 föreligger några skrivelser, samt inbjudningskort till största delen av alla föredragsaftnar, så att man kan följa med den väsentliga delen av verksamheten ända fram till 1933.

I första årgången av *Judisk tidskrift* (1928) gav Josef Zacharias en kort översikt över Judiska Akademiska Klubbens historia med anledning av att klubben då fyllde 10 år (ss. 247-253). Utöver denna finns, mig veterligen, ingen redogörelse för den.¹ Jag fann det därför för gott att samla en del av materialet och presentera Judiska Akademiska Klubben och dess verksamhet. Jag går in på dess grundande, medlemsrekryteringen och verksamheten. Eftersom materialet på den punkten är sporadiskt går jag inte in på styrelsens sammansättning under årens lopp. Jag tackar bibliotekarie Nordesjö för hans vänliga tillmötesgående under vistelsen i Uppsala.

1. Klubben grundas och konstituerar sig

De viktigaste källorna för framställningen om grundandet av Judiska Akademiska Klubben är två originaldokument producerade av dåtida med.kand. Bernhard Jacobowsky. Det ena är det anförande han höll vid det konstituerande sammanträdet den 18. september 1918 som underlag till diskussionen om den tilltänkta klubbens mål och verksamhet, det andra ett brev han skrev till brodern C. Vilh. Jacobowsky dagen därpå. Dokumenten återger givetvis B. Jacobowskys åsikter och intryck, men är av avgörande betydelse dels för att de är en redogörelse om själva tillfället skriven i omedelbar anslutning till det (brevet), dels för att anförandet fick en vidare betydelse därigenom att det i lätt bearbetad form utdelades åt prospektiva medlemmar som ett slags programskrift. Jag återger här anförandet såsom det föreligger skrivet av föredragshållaren. Det kan tas för givet att det knappast är en exakt spegelbild av vad han sade; talare brukar ju för det mesta göra avvikelser från manuskriptet.

Utdrag ur det anförande, som hölls vid Judiska Akademiska Klubbens konstituerande sammanträde å Rosenbad den 18. sept. 1918 av Med. kand. B. Jacobowsky²

Mina damer och herrar,

Anledningen till att vi idag samlats här är Eder helt visst icke obekant. Initiativtagarna till denna sammankomst ha till densamma knutit den

1 Det visar sig att i tidskriften *Israeliten* årg. 1927 gav den dåvarande ordföranden Leon Fried en kort presentation av klubben och dess verksamhet på s. 290-292. I sak innehåller den inga upplysningar som inte finns i Zacharias' presentation från 1928. Jag tackar personalen i Judiska församlingens bibliotek i Stockholm för att den snabbt ställde en kopia av artikeln till min disposition.

2 Ändrat till: Vid Judiska Akademiska Klubbens konstituerande sammanträde å Rosenbad den 18. sept. 1918 höll Med. kand. B. Jacobowsky ett anförande av ungefär följande lydelse.

förhoppningen, att den skulle giva oss tillfälle till ett ingående meningsutbyte rörande det för närvarande aktuella spörsmålet, huruvida det är önskvärt och möjligt att här i landet bilda en svensk-judisk akademisk klubb. En sammanlutning av judiska akademiker och därmed jämställda för odlande av våra gemensamma intressen, för höjande av vår inbördes samhörighetskänsla. En sammanslutning således, vars program till sitt innehåll skulle vara rent ideellt, till sin form rent kulturellt.

Då uppställer sig den frågan: Hava vi svensk-judiska akademiker i själva verket några gemensamma intressen av sådan ideell styrka, att de kunna verka samlande, sammanhållande, hänförande på skaror av människor,³ vilkas unga sinne visserligen är känsligt och lätttröligt, men vilkas skolade tanke är klar och kritisk?

Å mina egna och mina meningsfränders vägnar vågar jag besvara den frågan obetingat jakande, men jag måste erkänna att det icke är så alldeles lätt att ge en ingående analys av de motiv, som fört oss fram till den övertygelsen.⁴ Det rör sig här - liksom vid⁵ den rörelse, vi känna under namn av studentskandinavismen - om subtila känslors yttringar om varma stämningar, som man väl kan känna och uppleva, men icke alltid återge.⁶

Ett par steg i rätt riktning tror jag vi kunna taga på uteslutningens väg. Det är tydligt att religionen såsom enande band icke längre får fästas alltför stora förhoppningar.⁷

Vi har visserligen alla här⁸ under den gemensamma etiketten "mosaiska trosbekännare" plockats⁹ in i samma fack i samhället, men icke förty vågar jag påstå, att det bland de närvarande finnes minst lika många religiösa uppfattningar

företrädda som det finnes individer i detta rum, och att dessa uppfattningar representera hela spektrum från den rödaste ateism till den mörkblåaste bokstavstroga ortodoxi. Att sålunda göra den i själva verket obefintliga religionsgemenskapen till den sammanhållande kraften är - bortsett ifrån att det av grannlaghetsskäl icke vore rådligt - av praktiska skäl outförbart.

Icke heller är det inbjudarnas mening att sammanslutningen skulle bli en härd för zionistisk propaganda¹⁰ eller nationalistiska kannstoperier. De flesta av oss torde nog, tyvärr på goda grunder, stå lika oförstående för de nationalistiska strömningarna, som för den religiösa sidan av vårt samfundsliv.¹¹ Men vad som sedan återstår av gemensamma intressen, kring den resten - långt ifrån den minsta eller sämsta - hade jag tänkt att vi skulle¹² kunna fylkas.

Alla är vi ju avkomlingar av människor, som för en, två eller flera generationer sedan övergävo sitt land för att söka sig en fristad här oppe i nord. Och de funno den. Ett gästvänligt, gott och fritt land. Deras barn blevo goda svenskar, deras barn barn om möjligt än bättre. Assimilationen började uppträda ibland dem,¹³ den fortgick sakta men obönhörligt. Den arbetar mitt ibland oss, den fortgår allttjämt,¹⁴ den gör sitt arbete ganska grundligt. Vi tala och tänka och känna som svenskar. Vi glida ifrån allt det gamla, de flesta utav oss utan att mycket reflektera över det. Ty det är alldeles som det skall vara, tycka de. Men det är det icke. Det är¹⁵ icke som det skall vara, att ättlingar av ett stolt,

3 Författaren skrev först ordet 'unga' framför människor, men har sedan strukit det.

4 Ordet 'uppfattningen' har överstrukits av förf.

5 Författaren har strukit över 'det' före 'vid'. Men i omarbetningen har det återtagits och utökats med 'gjorde'; resultatet: 'liksom det gjorde vid ...'.

6 Författaren har först skrivit 'men icke alldeles lät återge'.

7 Vid omarbetningen har meningen fått följande ordalydelse: Det är tydligt att vid religionen (i inskränkt bemärkelse) såsom enande band icke längre får fästas alltför stora förhoppningar.

8 Författaren har ursprungligen tillagt 'stoppats i', men strukit över orden.

9 Ändrats från 'stoppats'.

10 Ändrat från 'zionistiska strävanden'.

11 Den föregående meningen har i sin helhet strukits och ersatts med följande formulering: 'Även ifråga om uppfattningen av dessa problem torde helt visst så olika meningar vara rådande, att något ställningstagande till dem näppeligen kan komma ifråga'.

12 Författaren fortsatte ursprungligen med 'samlas', men ordet är överstruket.

13 'Dem' har ersatt ett ursprungligt 'oss'.

14 Vid omarbetningen har inskjutits ett 'och', och kommat har strukits.

15 Författaren tänkte ursprungligen fortsätta med 'alldeles', men har strukit över det.

egenartat och begåvat folk släppa kontakten med sin ras' ärorika forntid, dess underbara¹⁶ nutid, dess dunkla framtid. Därför att vi gudbevars samlat en del västerländskt vetande i våra hjärnor, därför att vi nått en social position eller åtminstone stå i begrepp att göra det, få vi icke vända ryggen åt det som var våra fäder kärast av allt, judendomen.¹⁷ Vi måste samlas, känna oss som judar, bärare av samma rasegenskaper,¹⁸ arvtagare till årtusendens lidanden, årtusendens triumfer, ägare av de stoltaste bladen i världshistorien. Dock måste det vara från vår kritiska men fördomsfria ståndpunkt vi åter skola nalkas judendomen, samlas kring rasgemenskapens idé.¹⁹ Varför skulle just vi förneka samhörighetens band? Det kunna [?] vi överlåta åt en senare generation.²⁰ Vi vilja det icke och vi kunna det icke heller, ty hos oss lever känslan av vår samhörighet kvar om än i många fall blott i vårt undermedvetna, och när den en gång blivit väckt, växer den mäktigt och oemotståndligt i våra sinnen.

Vår tid är sannerligen icke rik på idealitet, på hänförande idéer att samlas kring. Låtom oss samlas i känslan av vår inre samhörighet, låtom oss syssla en stund med vår gemensamma stolta forntid, vår gemensamma²¹ insats i samtidens kulturliv, med våra funderingar om judendomens framtid, låtom oss²² byta tankar med varandra, glädjas och yvas tillsammans, det skall skänka vårt liv ett rikare innehåll, giva våra gärningar en djupare mening.

Detta om den tillämnade sammanslutningens syften. Tilllåten nu mig säga några ord om sammanslutningens former och arbetssätt sådana vi tänkt oss dem.

Sammanslutningen skulle bestå av akademiska medborgare och därmed jämställda, vilka äro svenska medborgare. Även korresponderande ledamöter skulle medtagas.

Vid våra sammankomster skulle, i den mån det är²³ möjligt, föredrag och diskussionsinledningar hållas av kompetenta personer företrädes-

vis över ämnen, som ha något samband med judiskt kulturliv...

.... Naturligtvis bör den glada sidan av studentlivet inom tillbörliga gränser på allt sätt omhuldas, utan att sammanslutningen därför behöver urarta till en dansklubb ..... Men samtidigt vill jag redan nu påpeka att man med vaksamhet måste undvika allt, som skulle tänkas provocera fram en ogynnsam stämning mot samfundet: allt offentligt framträdande måste t.v. noggrannt undvikas, sammanslutningen bör, för att markera en prägel av intim, halvprivat sammanslutning benämnas klubb och ej förening, allt det där små detaljer som vid utarbetandet av våra stadgar måste fästas vikt vid.

Och nu, mina damer och herrar, har jag tillsvidare intet att tillägga. Må den kommande diskussionen utgöra ett svar på vår fråga: kunna vi påräkna ett starkt och levande, omedelbart intresse för en judisk akademisk klubb på ovan anförda program?

Enligt ett brev av B. Jacobowsky till brodern Vilhelm, daterat den 19.9. 1918 (dvs. dagen efter det konstituerande mötet), skall härads hövding Sally Luterkort ha föreslagit att anförandet i bearbetad form skulle fungera som en propagandaskrift. En bearbetning ägde också rum, och den bearbetade formen tycks verkligen ha använts som en propaganda- och värningsskrift. Åtminstone fanns flera exemplar av den i stencilform i Jacobowskys material. Bearbetningen gjordes troligen av författaren själv (möjligen på basen av förslag från andra), eftersom handstilen i ändringarna i originalet är densamma som i brevet från B. Jacobowsky till brodern.

Anförandet dryftar anledningen till varför man samlats, syftet med den tänkta sammanslutningen, och går dessutom en smula in på praktiska frågor om dess former och arbetssätt. Det finns ingen historisk tillbakablick, och vi får därför inte veta om det tidigare förekommit strävanden att grunda en judisk akademisk förening.

16 Vid omarbetningen har adjektiven 'ärorika' och 'underbara' bytt plats.

17 Vid omarbetningen har slutet av meningen fått följande lydelse: 'som för våra fäder var kärast av allt, judendomen'.

18 Vid omarbetningen har orden 'samma rasegenskaper' ersatts med 'bärare av en mångfald gemensamma egenskaper'.

19 Originalets understrykning. Vid omarbetningen har orden 'rasgemenskapens idé' ersatts med 'vår historias alljämt lika förpliktande arv'.

20 Meningen har strukits vid omarbetningen, så grundligt att det ord som försetts med frågetecken inte kan tydas med säkerhet.

21 Ordet har strukits i omarbetningen.

22 Författaren fortsatte ursprungligen med 'syssla en stund', men strök över orden.

23 Ordet 'är' ersattes med 'bleve'.

I sin historiska översikt låter J. Zacharias förstå att man redan tidigare hade umgåtts med dylika tankar: "Redan några år före klubbens bildande hade idén att bilda en sammanslutning, där judisk ungdom kunde få tillfälle att träffas och utbyta tankar funnits. Och jag samt flera med mig skola alltid med tacksamhet erinra oss de angenäma aftnar, vi hade glädjen få tillbringa i professorskan Kleins och doktor och fru Ehrenpreis' gästvänliga hem."²⁴ Mera får vi inte veta, och det förblir därför ovisst vilken den tänkta rekryteringsbasen var och i vilken utsträckning församlingen skulle vara en aktiv part.

Om man beaktar att det konstituerande mötet äger rum vid en tidpunkt mot slutet av första världskriget frapperas man av frånvaron av hänvisningar till oroliga och ödesmättade tider. Åren 1920 och 1922 föranstaltade Judiska Akademiska Klubben två insamlingar till förmån för judiska studenter i Wien på grund av att dessa befann sig i ett trängt läge, vilket till en icke ringa del tycks ha berott på diskriminering från icke-judiska studentsammanslutningars sida. Vidare finns i Jacobowskys material ett brev från *Weltverband der jüdischen Studentenschaft* (ung. = 'Världsförbundet för den judiska studentkåren') daterat den 23. juli 1923, som handlade om grundandet av världsförbundet. Av brevet framkommer det tydligt att grundandet till stor del var en följd av att den ökande antisemitismen under världskriget och strax därefter i de central-europeiska länderna riktades även mot judiska studenter. Av sådant finns inte ett spår i vårt material, och det stöder Hugo Valentins konstaterande att tiden mellan 1870 och 1933 "betecknar den lugnaste tiden i de svenska judarnas historia".²⁵ Det var således knappast yttre press som låg bakom behovet av en judisk akademisk förening (även om sådant givetvis kunde förekomma i enskilda fall).

För talaren var det klart att varken religionen eller judisk nationalism i någon form var tillräckliga enande faktorer; med det senare avses uppenbarligen sionismen som hade börjat bli kännbar i Sverige vid det här laget. Om varken en religiöst tillvänd judendom eller sionism räckte till, så fanns det för talaren endast ett annat alternativ: folket, som han kallar rasgemenskapen. Vid sekelskiftet och ett par tre decennier

framåt var det vanligt att använda sig av ras-kategorier då man talade om olika folkslag. Och för medicinaren Bernhard Jacobowsky tycks det ha varit ett särskilt intresse, eftersom han nämner det några gånger i sitt anförande; vid senare tillfällen höll han också föredrag om teman som hade anknytning till den judiska 'rasen'. För att möjliggöra en distinktion mellan svenskar av judiskt och icke-judiskt ursprung tycks rasbegreppet ha varit användbart. Det är också den som ligger i bakgrunden till distinktionen mellan oacceptabel nationalism/sionism och acceptabel värnande av rasgemenskapen. Med det senare avses sannolikt det judiska folket i nations-övergripande mening, utan en särskild anknytning till en geografisk ort, helt i stil med den dåtida liberala judendomens principer. Av allt att döma förhöll sig de andra deltagarna reserverade mot användandet av ordet 'ras' som enande faktor i detta sammanhang, eftersom alla ställen som talar om rasegenskaper eller rasgemenskap formulerades om för den 'officiella' versionen. Det blir den gemensamma historien, det historiska arvet som i princip blir den bärande enhetskapande faktorn i Judiska Akademiska Klubben.

Jacobowskys förslag (vilka förmodligen var överenskomna på förhand mellan arrangörerna till sammankomsten) till former och arbetsätt, liksom även att sammanslutningen skulle kallas en klubb, godkändes, och kom att bli vägledande för den framtida verksamheten. Varningen att "undvika allt, som kunde tänkas provocera fram en ogynnsam stämning" avser förmodligen ogynnsamma stämningar inom församlingen.

Sammankomsten hade önskad effekt och klubben grundades. Den bästa beskrivningen av tillfället får vi från brevet till brodern C. Vilh. Jacobowsky. Vid några enstaka fall har jag inte med säkerhet kunnat tyda ordet, och har då tillfogat ett frågetecken inom klamrar.

Stockholm, torsdagen den 19.9. 1918

B.B.B.

"Wenn jemand eine Reise tut, dann kann er was erzählen."

Igår gjorde jag verkligen ett långt skutt in i våra drömmars förlovade land: Igår konstituerades på allvar under solenna och övliga former (=mat och dryck) på Rosenbads festvå-

²⁴ *Judisk tidskrift* 1 (1928), 248.

²⁵ Hugo Valentin, *Judarna i Sverige*, Stockholm 1964, 139. För den antisemitism som i alla fall förekom, se framför allt Mattias Tydén, *Svensk antisemitism 1880-1930. Uppsala multiethnic papers* 8, Uppsala 1986.

ning vår judisk-akademiska klubb. Idag är jag litet trött, av reaktion och brist på sömn, och resten av förmiddagen - kl. är ett nu, och jag har hunnit med 3 timmars tjänstgöring på kliniken och frukost - lämpar sig utmärkt till att ge dig del av status praesens, som vi medicinare kallar det.

Det gällde då först att skaffa lokal till vårt konstituerande möte. En flott lokal naturligtvis, för att imponera och verka, allra helst som vi hoppades få dit en del "deutsche" pampar. Men dessa ställde sig vid förfrågan i allmänhet väl icke avvisande, men avvaktande och så kom det sig att vi sutto där med en från Rosenbads synpunkt visserligen enastående simpel beställd supé (med smörgåsbord, en varmrätt och dessert o. pilsner men utan vin, nubbe och dylikt) men som för oss var dyr nog, och blev ett offer på 15 kr personer [?] i fåvitsko.

Närvarande: Medicine Kandidaterna Turitz, Abrahamsson, Kaiser ("deutsch") Zacharias, Ego, Sisefsky, Flaum, Med. studerandena A. Wulff, J. Wulff, Georg Jakobsson, Izikowitz. Häradshövding S. Luterkort (förr i Uddevalla) Jur. Kand. Mulle Nisalowitz, Jur. stud ("löjtnant") Olschanski. Odont. stud. Rakel Itzikowitz. Fil. mag. Rosa Werner-Jsky, Elsa J-sky,²⁶ Eli + Algot Feinstein, Märta Frank. Märta Jacobowsky. Alla dessa äro kvalificerade medlemmar såsom varande akademici eller därmed jämnställda. Ytterligare tvenne damer närvaro, nämligen NN1 och NN2,²⁷ visserligen icke formellt kvalificerade, men likväl medtagna såsom livligt intresserade för saken, bildade och hyfsade medmänniskor av honkön. Vad NN2 (banktjänsteman) beträffar så är vår enhälliga åsikt att alldeles särskilt ömmande omständigheter föreligga: Flickans far är jude, modern kristen. På sin dödsbädd önskade fadern att barnen uppfostrades i den judiska läran; flickan döptes ej, konfirmerades i synagogan, har alltid visat intresse, håg och dragning till judendomen, går ofta i synagogan o.s.v. En sådan människa bör uppmuntras, det är allas vår mening. Dessutom dansar hon bra och är trevlig. Därmed äro vi inne på en farlig punkt: Ragnar Josefsson - som telefonledes anmält sin anslutning vid ett samtal med mig - varnade oss för att taga in icke

kvalificerade damer; därmed vore klubbens öde avgjord trodde han. Rätt har han naturligtvis, men två undantag i en klubb som vid sin start räknar minst 30 à 40 medlemmar betyder intet.

Alltså: Till fungerande ordf. av förhandlingarna utsågs Turitz (en utmärkt ledare, och enligt min åsikt förbannat bussig grabb, fast han lever stort, men han har råd till det), till sekreterare Murre Sisofsky.²⁸ Inleddes så aftonens förhandlingar med ett litet anförande av mig, som mottogs med applåder och enhälligt gillande till alla delar. Här nedan några citat:²⁹

Detta är sål. huvuddragen av mitt anförande, som mottogs med spontana applåder och därpå dödystynad, som skulle tolkas som fullständigt samtycke. Luterkort uttryckte sedan sin odelade belåtenhet med programmet, som han fann väl utformat, och han talade sedan om för mig att denna form av program var det adekvata uttrycket för hans känslor. Ty i religiöst hänseende var han - liksom nästan alla dem jag talat med - inte att räkna med.

För dig blir kanske programmets frihet en besvikelse. Men en eftertanke skall säga dig att det är det enda riktiga. Med det programmet kunna vi påräkna sympatier i ojämförligt vidare kretsar än ett med mera - låt mig säga - religiöst betonat program. Och det är dit vi vill komma. Vi vill nå dem, som tappat eller trott sig hava mist all kontakt med sitt folk, dem som glidit längst bort och rasgemenskapens känsla är det sista som släppes. Ni andra, ni finnas där ändå på Er plats. Från min synpunkt sett så tillåter mig icke min religiösa uppfattning att gå med på ett strängare program. Så hava ock många av mina mera omdömesgilla kamrater för mig framställt saken. Andra mera ortodoxa, såsom Georg S. Turitz, äro kloka nog att utan vidare inse att de på denna punkt måste ge med sig, om ej allt skall spricka.

Nå, vi tillsatte en interimsstyrelse: Ordf Turitz, v. ordf Luterkort, sekreterare jag. Dessutom en del inferiora tjänster. Algot Feinstein skattmästare. 5 kr. avgift t.v. (110 kr. inbetal-

26 I båda de föregående namnen står förkortningen J-sky för Jacobowsky.

27 Eftersom det som följer är av personlig natur och eftersom det inte är nödvändigt för denna artikel att namnen avslöjas, gör jag det inte.

28 I Jacobowskys material saknas tyvärr protkollet från det stiftande mötet.

29 Det följer några citat av det ovan återgivna anförandet. Några smärre kommentarer finns inströdda. Eftersom jag återgivit talet finner jag det onödigt att upprepa orden här.

des bums) Interimsstyrelsen är tillika stadgekomité, d.v.s. endast ordf, v.ordf. och sekr.

Ehrenpreis skall uppvaktas, propaganda (måttlig och målmedveten) skall göras. Luterkort föreslog att såsom propagandaskrift mitt föredrag, ev. omarbetat, skall användas. Så. kan det hända att du i tryck får se mina synpunkter. Lokalfrågan - oerhört svår att ordna billigt i Stockholm nuförtiden - skall ordnas. Nu hoppas vi att med Ehrenpreis bistånd få sessionssalen för våra sammanträden. Men vi äro unga, vi trivas tillsammans och vi sätta alla stort värde på nachspielen - som förresten för medlemmarna samman på ett trevligt sätt. Just under nachspielen alstras den där goda kamratstämningen som är ett oundgängligt villkor för föreningens bestånd. Men att få lokal utan supé går ej, att få supé på förstklassigt ställe (vi kunna alls ej reflektera på andra klassens krogar, det förstår du) under 10 à 12 kronor är omöjligt. Vilket åter är för dyrt i längden. Men vi skola hoppas att föreningen icke stupar på lokalfrågan. (F.ö. har klubben en massa förmågor: 3 pianister (förstklassiga) en violinist (dr [?], Luterkort) en plastisk dansör, en trollkarl och spiritist, en deklamator, en verklig sångare (Georg) Ego etc. Så nog skall vår stora propagandafäst med föredrag, supé, soaré bli flott! Men det blir en senare fråga, som först mot terminsslutet blir aktuell.

Efter sammanträdet anmälde sig, förutom de 23 närvarande, följande frånvarande genom ombud till inträde: Efr. Levin, Mauritz Levin, Ragnar Josefsson, Vilhelm Jacobowsky, Med. lic. Krenzisky, Notarien Ruben, Med. lic. Ruben, Överläkaren med.dr. Schlasberg, Ingenjör Bresky, Med. stud. Ivan Lapidus, Aje Werner = 12. Med de förut anmälda blir det 35 man.

Dessutom antages en del gå med som dock ännu ej formellt anmält sitt inträde: Astrid Sterner, Iwe Lapidus, med.lic. Wulff (pappa [?] till Rabbinen) och ytterligare andra,³⁰ vadan starten utan alla överdrifter måste betecknas som absolut lyckad. Över alla förväntningar.

Den sista tiden har varit fylld av spänning. Ena dagen pessimist, andra optimist.

Men nu jacta oleat, heter det visst.

Nu måste vi marschera fram, ehuru det visst icke blir en vandring på rosor, som Turitz uttryckte saken i ett litet tal efter förhandlingarna.

Sedan vidtog supén och nachspiel.

Sedan följer några privata notiser, som inte har någonting med Judiska Akademiska klubben att göra.

Det kommer tydligt fram att Bernhard Jacobowsky var mycket nöjd över utgången av sammankomsten. Ett par dussin var närvarande, och de anmälde alla sitt intresse. Utöver dessa hade ett dussin anmält sig. Tre dussin var säkert ett lämpligt antal till att börja med, och antalet skulle sedan stiga betydligt. Matriklarna visar dock att de stiftande medlemmarnas antal var 30. Vi ser att majoriteten var medicinare och jurister, och från den första matrikeln framgår att nästan alla hade adresser i Stockholm.

Jacobowsky är mån om att klubben inte skall urarta till en ren sällskapsklubb, därför avsnittet om icke kvalificerade damer. I klubbens stadgar fastställdes också senare att icke akademiska medborgare kunde antagas, men endast till ett begränsat antal. I brevet understryks kraftigt klubbens från religiös synpunkt liberala hållning. Klubben vill nå dem som fjärmats allra längst från det judiska folket. "Ni andra, ni finnas där ändå på Er plats." En interimistisk styrelse utsågs (Turitz, Luterkort, B. Jacobowsky). Om dess uppgift sägs inget annat än att den är "tillika stadgekomité", dvs. har till uppgift att skriva stadgar för klubben.

Redan efter en dryg månad var den interimistiska styrelsen färdig med sitt arbete. Förslaget till stadgar antogs efter smärre förändringar, och sammanslutningen antog namnet Judiska akademiska klubben. Vid ett sammanträde 12 december 1918 valdes en ordinarie styrelse, vars ordförande blev FD Hugo Valentin.³¹ Eftersom Bernhard Jacobowsky skrev årsredogörelsen för 1919, torde han ha blivit sekreterare. Om de övriga styrelsemedlemmarna föreligger inga uppgifter. Vid mötet i december invaldes även 10 nya medlemmar. Utöver det stiftande mötet i september och sammanträdena i oktober och december, vilka verkar ha haft en övervägande administrativ karaktär, torde inga andra sammanträden ha hållits år 1918. Följande år kom verksamheten igång på allvar. Stadgarna fick följande lydelse:

30 I en notatad anteckning nere på sidan anges "bl.a. Kleinason, Doc. James Heyman o.s.v."

31 Jfr Josef Zacharias, o.a.a., 249.

Stadgar för Judiska Akademiska Klubben

---

§ 1 1. Klubben avser att utgöra en sammanslutning av svenska nuvarande och förutvarande akademiska medborgare av judisk härkomst med syfte att stärka judisk samhörighetskänsla samt verka för ökat intresse för judiskt-kulturella spörsmål.

2. Sitt syfte vill klubben vinna genom anordnande under sällskapliga former av föredrag, diskussioner och studier rörande judiska ämnen.

§ 2 1. Medlemskap i klubben kan vinnas av envar svensk akademisk eller förutvarande akademisk medborgare av judisk härkomst; därjämte må jämväl icke akademici vinna inträde i klubben, dock högst till ett antal av en tredjedel av klubbens medlemsantal.

2. Vad här ovan stadgats må dock i särskilt fall icke utgöra hinder för att vid svensk högskola studerande, som är utländsk medborgare av judisk härkomst, må vinna medlemskap i klubben.

§ 3 1. Ansökan om inträde i klubben göres hos klubbens styrelse, som därefter har att hänskjuta frågan om inträdessökandens inval till klubben, därvid styrelsen äger att avgiva utlåtande rörande invalet.

2. Inval förrättas med slutna sedlar.
3. Kallelse till sammanträde, å vilket inval skall äga rum, skall innehålla meddelande härom.³²

---

§ 7 1. Klubbens angelägenheter handhas av en styrelse, bestående av ordförande, vice ordförande, 1. och 2. sekreterare, skattnästare och ytterligare en ledamot samt två suppleanter.

2. Övriga befattningshavare må av klubben väljas i mån av behov.

§ 8 [Val av styrelse per kalenderår i december]³³

§ 11 Ordinarie sammanträde hålles såvitt möjligt en gång i månaden med undantag för juni, juli och augusti.

§ 12 Kallelse till sammanträde sker pr post minst 8 dagar i förväg.

Dessa stadgar gällde fram till 27.12. 1928, då man antog en mindre omformulering av syftet, och några andra ändringar av teknisk art, men i stort sett blev stadgarna oförändrade.

2. Klubbens verksamhet

Klubbens verksamhet bestod väsentligen i sammankomster, vilka ofta inleddes med föreningsangelägenheter (inval o.dyl.). Därefter höll en inbjuden gäst ett föredrag, på vilket följde diskussion, eventuellt i anslutning till ett samkväm, i regel i form av en tesupé. Därutöver förekom rätt ofta musikalisk underhållning av något slag. I samband med jubiléer av olika slag ordnades ibland större festligheter. Mot våren, ofta var det fråga om sammankomsten i mars, brukade man ordna ett slags vårbal med extra mycket musikalisk underhållning och efterföljande dans. Några gånger arrangerades föredragsaftnar tillsammans med någon eller några av judiska församlingens specialföreningar. Som det framkommer av stadgarna strävade man till att hålla en sammankomst per månad, med undantag av sommarmånaderna. Kallelser till klubbens ordinarie möten skedde i regel medelst tryckta kort, där programmet meddelades.

I det följande ger jag en förteckning i kronologisk ordning över programmen i Judiska Akademiska Klubbens sammankomster så långt jag har kunnat spåra dem. Till största delen baseras listan på inbjudningskortet i Jacobowskys material. Därutöver finns det dokumentation i årsredogörelser från de första åren (till och med 1922), samt åren 1928-1932 i Judisk tidskrifts Stockholmskrönika. I sin nyttiga översikt gav Josef Zacharias en systematisk förteckning över de föredrag som hållits vid sammankomsterna under de tio första åren (den innehöll luckor, liksom min förteckning nedan).

32 Parr. 4-6 handlar om uteslutning (uteblivna medlemsavgifter), val av hedersledamot och omröstningsförfarande.

33 Parr. 9-10 handlar om revisions- och verksamhetsberättelserna, beviljandet av ansvarsfrihet, samt avgifter.

JUDISKA AKADEMISKA KLUBBEN

sammanträder å

KONSTNÄRSKLUBBENS LOKAL, SMÅLANDSGATAN 7

Torsdagen den 27 Sept. 1923 kl. 7,30 e. m.

Ä r e n d e n :

1. Föreningsangelägenheter (inval m. m.)
2. Föredrag av fil. kand. V. JACOBOWSKY:
»De mosaiska församlingarna i Sverige.
Resentryck.»

Efter föredraget samkväm. (Tésupé å c:a kr. 1.50.)

STYRELSEN.

JUDISKA AKADEMISKA KLUBBEN

sammanträder å

DROTTNINGGATAN 89, 1 TR., (PRIVATA MATSALARNA)

Onsdagen den 31 Okt. 1923 kl. 7,30 e. m.

Ä r e n d e n :

1. Föreningsangelägenheter.
2. Föredrag av fil. och jur. stud. EPHRAIM LEVIN:
»Zionism och nationalism. Diskussion.»

Efter föredraget samkväm. (Tésupé c:a kr. 1.50.)

STYRELSEN.

Obs! Ändrad adress.

Uppbörd av terminsavgift (kr. 2: —.)

JUDISKA AKADEMISKA KLUBBEN

sammanträder å

KONSTNÄRSKLUBBENS LOKAL, SMÅLANDSGATAN 7

Lördagen den 17 Nov. 1923 kl. 7,30 e. m.

Ä r e n d e n :

1. Föreningsangelägenheter (inval m. m.)
2. Föredrag av Kantor FELIX SAUL:
»Judendom. Ett rop till vår tid.» Diskussion.

Efter föredraget samkväm. (Tésupé c:a kr. 1.50.)

STYRELSEN.

I de fall då jag inte haft andra uppgifter noterar jag efter den kronologiska förteckningen föredrag från Zacharias' lista i alfabetisk ordning baserad på föredragshållaren. Zacharias angav inget datum, och jag kan därför inte placera in dem i den kronologiska listan.

1919, 1.2.

Föredrag: FD H. Valentin: Det svensk-judiska uppfostringsproblemet; eventuell diskussion

1919, 1.3.

Föredrag: FL O. Klein: Det judiska rasproblemet

1919, 25.3. [enl. styrelsens årsberättelse ägde detta rum 29.3.]

Föredrag: Fil. Stud Elsa Jacobowsky: Referat av enquêten "Judentaufen"

1919, 11.5.

Föredrag: Kantor F. Saul: Judisk musik (med illustrerande musikexempel)

1919, 21.9.

JAK Högtidlighåller 20-årsminnet av Oscar Levertins död 21.9. 1919

Föredrag: FK Leon Fried: Levertins judiska diktning

Uppläsning av Fru Olga Raphael-Linden
Sång; Musik

Kransnedläggning på O.L.'s dödsdag 22.9.

1919, 20.10.

Föredrag: FD Hugo Valentin: Sombarts uppfattning av judiskt väsen

1919, 12.11.

Constantin Brunner: "Der Judenhass". Ref. av Red. E. Klein

1919, 15.12.

Diverse referat av L. Fried (M. Bloch, Kol Nidrei und seine Entstehungsgeschichte), B. Jacobowsky (M. Fischberg, Rassenzüchtung der Juden) och H. Valentin (Slakten Svanboms öden)

1920, 16.2.

Högtidlighållande av den Svenska Judeemancipationens 50-årsdag med fest å Rest. Gillet
Högtidstal: Hugo Valentin: Judarne och judefrågan i Sverige under stormaktstiden

Föredrag: Konstnären Isaac Grünwald: Judiska gestalter i den bildande konsten (med skioptikonbilder)

[1920], 13.5.

Föredrag: FD: Harald Heyman: Judarnas bidrag till den europeiska kulturutvecklingen

1920, 28.4.

1. Föredrag: FK Vilhelm Jacobowsky: Judiskt namnskick i Sverige

2. Föredrag: Med. Kand. Bernhard Jacobowsky: Judetyper i svenskt skämtlytne (med skioptikonbilder)

[1920], 13.4.

Föredrag: Doc. R. Josephsson: Ny hebreisk lyrik

1921, 29.1.

Föredrag: Ernst Klein: Judiska slaktriter i samband med folktron

1921, 19.2.

Föredrag: FK Sara Asamoj: Det judiska universitetet i Jerusalem

1921, 17.4.

Föredrag: Curt Marcus: Intryck av det judiska livet i Ryssland³⁴

1921, 8.5. (i Uppsala)

Föredrag: Kand. Gunnar Mannheimer: Några jämförelser mellan judarne i Väst- och ÖstEuropa. En demografisk studie.

1921, 5.11.

Föredrag: Ernst Klein: Synagogans och det judiska hemmets kultföremål

1921, 27.11.

Föredrag: C. Vilh. Jacobowsky: Den judiska gudstjänsten och dess historia

1922, 11.2.

Föredrag: Felix Saul: Den judiska folkvisan med särskild hänsyn till den chassidiska

1922, 12.3.

Föredrag: Ernst Klein: Purim. Några synpunkter på en gammal judisk fest

1922, 8.4.

Föredrag: Dr. M. Ehrenpreis: Chassidismen i den nyare judiska litteraturen

1922, 4.10.

Föredrag: ML Bernhard Jacobowsky: Om sinnesrubbingar hos judarne och deras orsaker

34 Det är möjligt att det har skett en förväxling här med det föredrag som Curt Marcus höll den 14.4. 1923.

- 1922, 28.10
Föredrag: FD Hugo Valentin: Gustaf III:s judepolitik
- 1922, 13.12.
Föredrag: Harald J. Heyman: Den allmänna opinionen i olika länder om judarne
- 1923, 20.1.
Föredrag: FK C. Vilh. Jacobowsky: Judendom och svenskhet. Iakttagelser och tankar; diskussion
- 1923, 14.2.
Föredrag: Dr M. Ehrenpreis: Om den nyhebreiske diktaren Bialik
Recitation: Fru Olga Raphael-Linden
- 1923, 12.3.
Musikafton
Äldre och nyare judisk musik
Medverkande: Felix Saul; Prof. A. Taft; Konsertmästare R. Dukslutsky; Frk Gerda Ruben
- 1923, 14.4
Föredrag: Ingeniör Curt Marcus: Judarna och revolutionens Ryssland
(på grund av att föredragshållaren förhindrats att själv närvara upplästes föredraget av Harald J. Heyman)
- 1923, 9.5.
Föredrag: Kyrkoherde Th. Ysander: Ögonblicksbilder från Polen³⁵
- 1923, 27.9.
Föredrag: FK V. Jacobowsky: De mosaiska församlingarna i Sverige. Resentryck
- 1923, 31.10.
Föredrag: Fil. och jur. stud. Ephraim Levin: Zionism och nationalism; diskussion
- 1923, 17.11.
Föredrag: Felix Saul, kantor: Judendom. Ett rop till vår tid; diskussion
- 1923, 5.12.
Föredrag: FK Leon Fried: Pirke Aboth - en bild av senjudiskt trosliv
- 1924, 23.1.
Uppläsning ur Bibeln
Inledningsföredrag: Överrabbin Dr M. Ehrenpreis
- Medverkande: Fru Olga Raphael-Linden, skådespelare Uno Henning, kantor Felix Saul
- 1924, 11.2.
Föredrag: Grosshandlare Max Hüttner: Några drag ur vår församlings hjälperksamhet
- 1924, 10.3.
Föredrag: Redaktör Ivan Faludi: Das Problem des östlichen Judentums
- 1924, 14.4.
Föredrag: M. Ehrenpreis: Är en lösning av judefrågan möjlig?
- 1924, 5.5.
Föredrag: FK C. vilh. Jacobowsky: Juden som gastronom
- 1924, 22.10
Föredrag: M. Ehrenpreis: Sephardim (de spanska judarna i Orienten)
Skiotikonbilder
- 1924, 12.11
Föredrag: Prof Henrik Schück: Den israelitiska rasen
- 1924, 10.12
Föredrag: Harald Heyman: Palestinamandatets politiska problem
- 1925, 14.1
Föredrag: Ernst Klein: Judendom ur sociologisk synpunkt
- 1925, 11.2
Föredrag: Assessor Erik Stern: Något om uppfattningen av judarna och judendomen i den klassiska litteraturen
- 1925, 23.2
Föredrag: Dr Zwi Wilensky: Die Universität Jerusalem und die geistige Renaissance in Palästina
- 1925, 7.3
Filmföreställning med supé och dans
Inledningsföredrag av Aman. Ernst Klein: En jude. Berättelse för filmen med Ernst Deutsch i huvudrollen
- 1925, 2.4
Föredrag: FK Leon Fried: Hur kristendomen uppkommit - en religionshistorisk belysning

35 Ysander disputerade 1933 på en avhandling med titeln Studien zum beestschen Hasidismus, och den var delvis baserad på längre resor i Polen.

1925, 15.5.

Föredrag: Dr M. Ehrenpreis: Det nya judiska Palestina - reseintryck.

Skriptikonbilder

Tillfället arrangeras tillsammans med För. Judisk Ungdom

1925, 14.10

Föredrag: Herman Stolpe: Palestina och kooperationen. En inledning till diskussion om Palestinas ekonomiska organisation.

Dr Simon från Haifa kommer att skildra sina intryck från det nya Palestina

1925, 15.11

Föredrag: Överkantor Felix Saul: Judens ställning som samhällsmedlem

1925, 14.12

Föredrag: Prof. Eli F. Heckscher: Judarna under merkantilismen

1926, 30.1.

Diskussion: Är Judiska Akademiska Klubben lämplig i sin nuvarande form att vårda sig om de judiska kulturintressena eller bör den ombildas till en allmän, svensk-judisk kulturförening? Inledningsanförande av Disponenten Boris Meyerson.

1926, 1.3.

Föredrag: FL C. Vilh. Jacobowsky: Några kapitler ur en ofullbordad svensk juderoman

1926, 23.3.

Föredrag: Fil.stud. Daniel Brick: Den västerländska judendomens undergång och Palestina

1926, 25.4.

Föredrag: Kort föredrag av Leon Fried: Dansen genom tiderna

Sång

Supé, dans

1926, 29.4

Föredrag: I.M. Trotzky: Die Notlage der Juden in Osteuropa

1926, 12.5.

Diskussion: Ha judarna några positiva uppgifter i Västerlandet? Inledning: Frk Hélèn Philipson

1926, 11.10.

Föredrag: Doc. vid Hamburgs Universitet Dr Walter A. Berendsohn: Deutsche Humanität. Die Weltanschauung im Zeitalter der jüdischen Emanzipation in Deutschland

1927, 17.1.

Föredrag: Förf. Dr. Jakob Klatzkin: Judendomens nya encyklopedi och dess betydelse för judarnas inre och yttre ställning (på tyska)

Minnesord över Achad Haam av M. Ehrenpreis

Sång

1927, 7.2.

Föredrag Dr Werner Bloch: Jüdische Wandlungsprobleme der Neuzeit

Deklamation

1927, 21.2.

Föredrag: Doc. Ejnar Gjerstad: Palestinas forntiden

1927, 14.3.

Föredrag: Dr Emil Kronheim: Die Bedeutung des Judentums für den religiösen Fortschritt der Menschheit

1927, 31.3.

Föredrag: Prof. Emanuel Linderholm: Gamla Testamentet i svensk dräkt

Arrangeras tillsammans med andra föreningar

1927, 10.4.

Föredrag: Överkantor Felix Saul: Pesachfesten genom tiderna

Recitation - sång

1927, 21.9.

Föredrag: Aman. Ernst Klein: De judiska höstfesterna i sin historiska utveckling

1927, 15.11.

Föredrag: FK Carl Johan Lamm: Olika befolkningsgrupper i Egypten och den västerländska kulturen

Sång

Recitation

1928, 10.1.

Föredrag: direktör E. Feuerring och lektor H. Valentin: Det judiska världsläget

1928, 9.2.

Föredrag: Prof. E. Stave: Israels profeter.

Sång

1928, 4.3.

Föredrag: Överkantor Felix Saul: Några ord om judisk folkmusik

Sång: Konsertsångerskan Berta Swertlin fr. Riga Musik

1928, 17.4.

Föredrag: Fru Elsa Thulin: Några intryck från en resa i Brasilien och Argentina; ljusbilder
Sång av M. Nasiell, vid pianot M. Pergament

1928, 15.5.

Dansafton

1928, 27.9.

Föredrag: Författaren Ernst Toller: Einige Bemerkungen über meine Reise in Russland und Palästina.

Sång av Ina Hirsch. Vid pianot M. Pergament
Recitation

1928, 13.10

Föredrag Kantor Felix Saul: Den judiska gudstjänstens uppkomst, utveckling och framtid

Föredraget illustreras med sång av synagogans kör

Tillfället arrangeras i samarbete med föreningen Judisk Ungdom

1928, 29.10.

Föredrag: Förf. Hjalmar Bergman: Juden - fantasten. Några synpunkter med hänsyn till min komedi "Patrasket".

1928; 2.12.

Tioårsdag. Högtidssammankomst i Grand Hôtels stora festvåning

Program:

Dr J. Zacharias: Några ord om klubbens arbete under de gångna 10 åren

Överrabbin Dr M. Ehrenpreis: Minnesdagen - självvranssakans dag

Fru Iva Aulin-Vaghera: Sång

Doc. Ragnar Josephson: Uppläsning av egna dikter

1929, 10.1.

Föredrag: Dr Alfons Paquet: Unser Nachbar, der Jude

1929, 20.1.

Grammofonkonsert anordnad av Odéonbolaget; kantor Felix Saul fungerade som ciceron i den judiska musikens värld

1929, 28.2.

Föredrag: Förf. Vladimir Grossman: Das Judentum in der Ukraina

Musik av J. Hatvani och J. Olianski

1929, 3.3.

Biografmatiné, två filmer från Palestina
Recitation av Fru Olga Raphael-Linden

1929, 3.4.

Föredrag: Fru Olga Raphael-Linden: En svensk-judisk målare, Geskel Salomon 1821-1902; illustrerad med ljusbilder av konstnärens arbeten

1929, 20.4. [29.4., enl. Judisk tidskrift]

Föredrag: Prof. Sven Linder: Hur den arkeologiska forskningen belyser Israels historia
Recitation

1929, 29.7.

Högtidlighållande av 25-årsdagen av Theodor Herzls död; föredrag av Dr Marcus Ehrenpreis: Theodor Herzl - personliga minnen

1929, 7.11

Föredrag: FD Olof Valentin: Om uppfostran

1929, 28.11

Föredrag: FD Olof Örström: Konung Ahab - Zionisten

1930, 30.1.

Föredrag: Studentteaterns regissör Calle Flygare: Moskwas Judiska teatrar Habima och Granowsky.

Skiptikonbilder

1930, 18.3.

Arno Nadel-afton

Föredrag: Arno Nadel, tonsättare, musikkforskare, skald och målare, Berlin: Gibt es eine jüdische Musik?

Illustrationer med tonsättningar av Nadel m.fl., utförda av Synagogans kör och Felix Saul.

Nadel läser ur sina diktverk.

Samling av Nadels målningar utställda

1930, 10.4.

Föredrag: Hovrättsnotarie Stig Bendixon: Palestina och framtiden

1930, 15.10 kl 20 precis

Föredrag: Överrabbinen Dr M. Ehrenpreis: Habima

Skådespelerskan Tora Teje: uppläsning ur äldre och nyare judisk diktning

(detta med anledning av Habimas gästspel å Dramaten)

1930, 20.11

Föredrag: Dr Werner Bloch, Berlin: England, die Juden und die Araber

Tillfället arrangeras tillsammans med andra judiska föreningar

1930, 9.12 kl 20 precis
Föredrag: Hugo Valentin: Den svenska judendomens framtid

1931, 31.1.
Föredrag: Felix Saul: Sann och falsk assimilation

1931, 18.3.
Föredrag: Doktorinnan Rahel Klompus, Tel Aviv: Die moderne jüdische Frau

1931, 11.4.
Föredrag: Redaktör Israel Schur: Judarna i Finland

1931, 23.4.
Föredrag: Harry Koritcinsky, sekreterare i Oslo Mos. Församling: Norsk-judisk historia i 100 år (inom ramen för en föredragsserie belysande judarnas förhållanden i Danmark, Finland och Norge)

1931, 8.9.
Föredrag: Hugo Valentin: Personliga intryck från den senaste Zionstkongressen

1931, 25.11.
Föredrag: Abraham Brody: Dr. Mika Joseph Bingorion (Berdycewski). Med anledning av 10-årsminnet av hans död

1932, 14.1.
Föredrag: Fil.mag. S. Krenzisky: Shyloch i Köpmannen i Venedig. En litterär analys av Shakespeares uppfattning av juden

1932, 31.1.
Sångafton
1. Inledningsföredrag av Överkantor Felix Saul
2. Sång av Helene Salit (sopran) och Leopold Lando (tenor)

1932, 2.3.
Föredrag: Föreståndaren i Berlins judiska församling, fil. och jur.dr Ismar Feund: Die Lage des deutschen Judentums

1932, 8.3.
Föredrag: Kurt Blumenfeld, Berlin: Judenschicksal im Spiegel des Weltgeschehens.
Tillfället arrangerades gemensamt med flera andra judiska föreningar

1932, 26.10
Föredrag: FD M. Joffe: Die Frau im Talmud
Tillfället arrangeras tillsammans med flera andra judiska föreningar

1932, 14.12.
Föredrag: Dr Vilhelm Nasiell: Ortodoxi och liberalism

1933, 7.2.
Styrelseangelägenheter
Judisk musikafton

1933, 4.3.
Judisk musikafton
Föredrag: Felix Saul: Några ord om judisk folk-musik

1933, 7.3.
Samling kring stadgekommitténs förslag till ny församlingsordning
Inledare: Församlingens kamrerare JK Mauritz Grünberger

Arne, J:son T., Palestinas förhistoria
Bendixon, Stig, Antisemitism och germansk hederdom i det nutida Tyskland
Fried, Leon, Minnestal över Georg Brandes
Trotsky, I., Die Renaissance des jüdischen Ostens
Turitz, Leop., Judendomens historia från medeltiden till 1900-talet början
Valentin, O., Önskvärdheten av en judisk folk-räkning i Sverige
Wassermann, Jakob, Uppläsning av egna dikter

Vi ser att föredragen omspanner ett brett register både i tid och rum. Intresset koncentrerar sig dock, naturligt nog, till det som låg åhörarna nära: hur det var att leva som jude i Sverige och judarnas bidrag till kulturlivet. Den alltmer hotfulla situationen för judarna i Central- och Östeuropa, isynnerhet i Tyskland, gör sig dock alltmer gällande. Det kommer också fram att den kraftigt expanderande judiska närvaron i Palestina i allt högre grad väcker intresse och befäster sionismens ställning. Rätt ofta förekommer utländska gäster som föredragshållare, nästan alltid från Tyskland.

Utöver sammankomsterna deltog Judiska Akademiska Klubben i insamlingar till förmån för judiskt universitetsliv utanför Sverige. Jag nämnde tidigare de två insamlingarna till förmån för judiska studenter i Wien. En annan större insamling skedde till förmån för det Hebreiska universitetet i Jerusalem, framför allt universitetsbiblioteket. Överhuvudtaget var intresset för det Hebreiska universitetet stort i Sverige, och understödsföreningen fick stor uppslutning.

Ett brev från klubben till ecklesiastikdepartementet visar att den indrogs i turbulensen kring tyska judiska studenters förtvivlade försök att finna studievägar utomlands efter att vägen till universiteten i hemlandet spärrats eller gjorts nästan oframkomliga.

Till Kungl. Ecklesiastikdepartementet

Den senaste tidens händelser i Tyskland ha synnerligen hårt drabbat de tyska judiska studenter, som bedrivit studier vid landets universitet eller högskolor. I den mån som dessa studenter icke sett sig föranlåtna att helt avbryta sina studier, äro de i stor utsträckning hänvisade till att söka fullfölja desamma utomlands. Det har visat sig att vederbörande i några fall övervägt att förlägga studierna till universitet eller annan högre undervisningsanstalt i Sverige. Till Judiska Akademiska Klubben, vars karaktär och ändamål belyses av närslutna stadgar, ha förfrågningar ingått rörande möjligheterna till dylika studier här i landet samt därmed sammanhängande frågor.

Judiska Akademiska Klubbens styrelse är med hänsyn till den trängsel, som redan nu råder på de flesta akademiska banor här i landet, av den uppfattningen, att det i allmänhet icke kan lända vare sig landet eller ifrågavarande studenter till någon båtnad att här förlägga sina studier. Emellertid har styrelsen ansett det vara naturligt att gå vederbörande tillhanda med önskade upplysningar. För att dessa skola bli så fullständiga och vederhäftiga som möjligt hemställer styrelsen vördsamt om svar å nedanstående frågor, som avse universitet och övriga högre undervisningsanstalter.

- 1) I vad mån kunna utlänningar erhålla tillstånd att följa föreläsningar och kurser eller dylikt?
  - 2) I vilken utsträckning och under vilka villkor äger utlänning avlägga akademiska examina?
  - 3) I vilken utsträckning kan utländsk examensmerit räknas vederbörande till godo eller dispensera från vissa examenskrav?
  - 4) Vilka utkomstmöjligheter stå utlänning med svensk akademisk examen till buds?
- Till ytterligare upplysning i ärendet må nämnas, dels att styrelsen med stöd av de uppgifter den må erhålla ämnar informera

de tyska studenter, som eventuellt här kunna avsluta sina studier, om de synnerligen begränsade möjligheter, som därefter komma att yppa sig för dem att i Sverige förskaffa sig en utkomst, dels att styrelsen syftar till att från myndigheter och sammanlutningar, som med all sannolikhet komma att av vederbörande uppvaktas med liknande förfrågningar, som här antytts, avlyfta besväret med att besvara dessa, i det att förfrågningarna må kunna överlämnas till Judiska Akademiska Klubben för svars avgivande.

Stockholm den 12 maj 1933

Å Judiska Akademiska Klubbens vägnar

Det finns inget namnförtydligande. Antagligen har brevet avsänts i verkligheten. Men det finns inget svar, och inga övriga uppgifter. Brevet ger onekligen intryck av flathet, men troligt är att verkligheten tedde sig sådan. Det vore intressant att veta hur fortsättningen gestaltade sig. Men det är just vid denna tid som uppgifterna om klubbens verksamhet sinar nästan totalt. Den enda uppgift jag har om någon aktivitet efter våren 1933 är en notis i Judisk tidskrift från år 1934 (s. 396) om att klubben den 4.12. 1934 firade Hanucka tillsammans med flera andra föreningar, med föredrag av Dr Wladimir Wolf Kaplun-Kogan över temat "Die Wanderbewegung der Juden". I *JSS:s medlemsblad* (organ för Judiska Studentklubben i Stockholm) årgång 1 (1946), nr 1 ger Herbert Friedländer, den dåvarande ordföranden för JSS, en kort exposé över "Judiska Studentklubbens tillblivelse och utveckling under 1930-talet". Där skriver han följande om studentklubbens tillkomst:

I början av 1930-talet hade emellertid [Judiska] Akademiska Klubben dels svällt ut i medlemsantal - en hel del icke-akademiker hade bl.a. satt sin prägel på publiken - dels voro medlemmarna så pass mogna herrar, att de vid den tiden nybakade studenterna inte hade någon känsla av kontakt med flertalet. Det klagades också över att klubben hölls på en alltför hög nivå för en modern generation med krav på enkla nöjen till omväxling med dyrbara supéer efter föredragen.

Ur Akademiska Klubben bröt sig hösten 1933 en liten krets ut - bland dem fem medicine studerande, som torde få anses

vara Studentklubbens kärngrupp: Leonard Goldberg och I.G. Porjé samt Carl Hirsch, Rolf Luft och Ragnar Müller, de tre sistnämnda av årgång -32. Snart hade kring dem samlats en liten grupp jämnåriga akademiker från olika högskolor, och efter ett par informella möten under hösten valdes dåvarande handelshögskoliten Gunnar Heyman till klubbens förste ordförande. Efter en lyckad och talrikt besökt fest på det då ännu ej av dåligt rykte fördärvade Atlantic vid jultiden 1933 hade man inom Stockholms judiska studentvärld lyckats rekrytera ett 70-tal intressenter, av vilka femtio räknades som aktiva medlemmar och minst ett trettiotal regelbundet besökte klubbafsnarna.

Det var utan tvivel bildandet av den nya klubben som gav dödsstöten åt Judiska Akademiska Klubben, eftersom rekryteringsbasen därigenom försvann. Men av den fortsatta beskrivningen i exposén ser man att verksamheten i stort sett var likadan som den i Judiska Akademiska Klubben. Facklan hade övertagits av en annan generation, och berättelsen om dess liv och öden skall det bli intressant att taga del av.

3. Medlemmarna

Nedan följer den sista matrikeln över medlemmarna som fanns i Jacobowskys material. Den sträcker sig endast till slutet av 1923. Det är den mest fullständiga i dokumentsamlingen; jag anför den i ordningsföljd, och anger matrikelnummer, namn, titel och antagningsdatum. Ordet deleatur signalerar att deleaturtecknet förekom i matrikeln vid sidan av namnet ifråga. Sannolikt innebär det att personen av något skäl - för det mesta troligen på grund av flyttning till annan ort - strukits från rullorna.

	16. Herta Feinstein, Fröken	" "	utrikes
	17. Märta Frank, Fröken	" "	
	18. Signe Gumpel, Fröken	" "	
	19. Rakel Izikowitz, Tandl., fröken	" "	(till Vetlanda)
	20. Elsa Jacobowsky, Fil.mag.	" "	
	21. Märta Jacobowsky, Lärarinna	" "	
	22. Rosa Werner-Jacobowsky, Fil.mag.	" "	
	23. Astrid Nisell, Med.kand., Fru	" "	
	24. C. Vilh. Jacobowsky, Fil.kand.	" "	
	25. Ragnar Josephson, Doc, Fil.dr.	" "	
	26. Erik Kaiser, Med. lic.	" "	(deleatur)
	27. Jacob Krenzisky, Med.lic.	" "	
	28. Ivan D. Lapidus, Med.stud.	" "	
	29. Ephraim Levin, Jur.stud.	" "	
	30. Mauritz Levin, Med.kand.	" "	
	31. Agnes Henriques, Med.kand.	12.12. 1918	
	32. Gertrud Mannheimer, Fil.kand.	" "	
	33. Sam Bresky, Civilingenjör	" "	
	34. Harald J. Heyman, Bibl.amanuens, fil.dr.	" "	
	35. Ernst Klein, Amanuens, fil.kand.	" "	
	36. I. W. Lapidus, Civilingenjör	" "	
	37. H.I. Schlasberg, Överläkare, Med.dr.	" "	
	38. Edvard Sterner, Ingenjör	" "	
	39. Hugo Valentin, Lektor, Fil.dr.	" "	
	40. Aron Werner, Jur.stud.	" "	
	41. Oskar Klein, Fil.dr., Docent	1.2. 1919	
	42. Gustaf Klein, Ingenjör	" "	
	43. James Heyman, Doc., Med. dr.	" "	
	44. Leon Fried, Fil.stud.	" "	
	45. Marguerite Traugott, Jur.stud.	" "	
	46. Isak Hirsch, Med. kand.	" "	
	47. Josef Schidorsky, Jur.kand.	" "	
	48. Hans David, Med.lic.	" "	
	49. Karl Erik Schlesinger, Fil.lic.	" "	
	50. James Silberstein, Fil.kand.	" "	
	51. Olov Valentin, Aktuarie, Fil.kand.	" "	
	52. Henry Ruben, Jur.kand.	1.3. 1919	
	53. Moritz Ruben, Med.lic.	" "	(död 29.7. 1921)
	54. Alfred Levin, Doktor	" "	
	55. Axel Hirsch, Ord.f. i sv. fattigv:sförb.	" "	
	56. Martin Lamm, Prof., Fil.dr.	" "	
	57. Erik Lichtenstein, Direktör	" "	
	58. Erna Frodi (f Koch), Fru	" "	(deleatur)
	59. Elis Werner, Jur.stud.	" "	
	60. Gunnar Josephson, Direktör	" "	
	61. Isaac Grünewald, Konstnär	" "	(deleatur)
	62. Elias Lipschütz, Med.lic.	" "	
	63. Vilhelm Nasiell, Med.lic.	" "	
	64. Hedwig Blaustein, Fil.stud.	" "	
	65. Felix Saul, Kantor	29.3. 1919	
	66. Maximilian Hirsch, Jur.kand.	" "	
	67. A.E. Stem, Assessor	" "	
	68. Leopold Abrahamsson, Tandläkare	" "	
	69. Adolf Hirsch, Civilingenjör	" "	
	70. Boris Meyerson, Jur.stud.	" "	
	71. David Jacobowsky, v. konsul	" "	
	72. Ernst Koch, Jur.kand.	" "	(deleatur)
	73. Sara Asarnoj, Fil.mag.	" "	
	74. Sonja Rügheimer (f Traugott), Fru	" "	(deleatur)
	75. Elsa Warburg, Fil.lic., Amanuens	11.5. 1919	
	76. Herbert Marcus, Med.kand.	" "	
	77. Rut Philip, Fröken	" "	
	78. I. Carlin, Bataljonsveterinär	" "	
	79. Greta Philip, Fil.kand.	" "	
	80. David Lewinson, Advokat	20.10. 1919	
	81. Lea Tarschis, Fil.stud.	15.12. 1919	
1.	I. Abrahamson, Med.kand.	stiftande medlem	
2.	Algot Feinstein, banktjänsteman	" "	
3.	Elis Feinstein	" "	
4.	A. Flaum, Med. lic.	" (till Lund)	
5.	Sander Izikowitz, Dr. Phil.	" (till Lund)	
6.	Georg Jacobsohn, Med.kand.	" "	
7.	Bernhard Jacobowsky, Med.lic.	" "	
8.	Sally Luterkort, Hjäradshövding	" (deleatur)	
9.	Samuel Nisell, Advokat, Jur.kand.	" "	
10.	Henrik Olschanski, Jur.kand.	" "	
11.	Maur. Sisefsky, Med.lic.	" "	
12.	Leopold Turitz, Med.lic.	" "	
13.	Arthur T. Wulff, Med.kand.	" (deleatur)	
14.	Johnny Wulff, Med.stud.	" "	
15.	Josef Zacharias, Med.lic.	" "	

82. Ivar Muscat, Jur.stud.	"	146. Judit Levin, fil.stud.	"
83. Harald Rosenbaum, Med.kand.	"	147. Josef atz, Tandläkare	"
84. Reinhold Ruben, Med.kand.	"	148. Arthur Tarschis, jur.stud.	17.11. 1923
85. Mendel Haskel, Med.kand.	"	149. Ludvig Traugott, jur.stud.	"
86. Max Hüttner, Grosshandlare	13.4. 1920	150. Ferdinand Falk, Kantor	5.12. 1923
87. Curt Marcus, Ingenjör	"		
88. David Tabachowitz, Fil.mag.	"		
89. Maurice Abel, Fil.stud.	" (död 7.11. 1921)		
90. Greta E. Heyman, Med.stud.	28.4. 1920		
91. Isak Feuerring, Direktör	13.5. 1920 (deleatur)		
92. Semmy Friedmann, Skådespelare	"		
93. Henman Simkowsky, 2. stadsläkare	31.10. 1920		
94. David Diamant, Med.kand.	"		
95. Abraham Hurwitz, Läkare	" (deleatur)		
96. Henman Grobgeld, Revisor	"		
97. Gladys Traugott, Fröken	"		
98. Gustaf Cohn, Ingenjör	"		
99. Arvid Ruben, Arkitekt	21.11. 1920		
100. Ester Asarnoj, Odont.stud.	"		
101. Salomon Nissalowitz, Jur.stud.	"		
102. F. Wituchowsky, Civilingenjör	29.1. 1921		
103. Marcus Fr. Schwartzman, Grosshandlare	"		
104. Isidor Rosenbaum, Aktuarie, Fil.kand	"		
105. Isak Jundell, Prof., Med.dr.	17.4. 1921		
106. Markus Diamant, Med.kand.	8.5. 1921		
107. Bernhard Lewinson, Jur.stud.	"		
108. Gunnar Mannheimer, Fil.kand.	"		
109. Ivar Philipson, Fil.stud.	"		
110. Erik Vinberg, Jur.kand.	"		
111. Harald Wolff, Jur.kand.	"		
112. Arvid Wolff, Fil.lic.	"		
113. Aisik Libman, Fil.stud.	27.11. 1921		
114. Ivar Schachtél, Med.stud.	"		
115. Margit Nasiell (f. Eisner), Med.stud.	21.1. 1922		
116. Abr. Tabachowitz, Fil.mag.	11.2. 1922		
117. Margot Samuel, Fröken	"		
118. Jakob Etlinger, Direktör	"		
119. Jeannette Etlinger, Lärarinna, Fru	"		
120. Karl Diamant, Med.stud.	8.4. 1922		
121. Ewert Levin, Med.stud.	"		
122. Adèle Philipson, Fil.kand.	"		
123. Helène Philipson, Fröken	"		
124. Meyer Koritzinsky, Med.stud.	4.10. 1922		
125. Björn Levin, Kand.	"		
126. Ch. Magasanik, Dr. Phil.	"		
127. Isidor Neuman, Kand.	"		
128. Isidor Bluhm, med.stud.	29.11. 1922		
129. Albert Davidsohn, Generalkonsul	"		
130. Davidsohn, Fru	"		
131. Manne Goldman, jur.stud.	"		
132. Georg D. Münnich, med. stud.	"		
133. Harald Münnich, Kand.	"		
134. John Abel, med.stud.	14.2. 1923		
135. Carl Otto Philipson, fil.kand.	"		
136. Dagmar Heckscher, Fröken, D.H.H.S.	"		
137. Charles Friedman, Tandläkare	"		
138. Harry J. Weinberg, med.stud.	"		
139. Albin Landau, med.kand.	"		
140. Dora Levin, Fru, eng. student	"		
141. Daniel Brick, fil.stud.	27.9. 1923		
142. Maur. Grünberger, jur.stud.	"		
143. Henrik Herzon, jur.stud.	"		
144. Oscar Herzon, telegrafassistent	"		
145. Ebba Heyman, jur.stud.	"		

APPENDIX

Jag bifogar som ett appendix ett föredrag av ingenjör Curt Marcus över temat "Judarne och revolutionens Ryssland". Eftersom författaren i sista stund blev förhindrad att närvara, lästes föredraget upp av ordföranden dr Heyman den 14.4. 1923. Kunskapen om judarna och deras historia i Ryssland under och efter revolutionen har naturligtvis ökat och fördjupats enormt under tidens lopp, men jag publicerar detta föredrag på grund av att det är ett intressant tidsdokument. Det baserar sig delvis på författarens egna resor i Sovjetunionen under en tid då det rådde nästan kaotiska förhållanden efter det blodiga inbördeskriget och under en tid då ytterst få västeuropeer hade personliga erfarenheter av livet i Ryssland. Föredraget bär spår av att ha skrivits i stor hast. Några uppenbara lakuner har jag fyllt ut inom klammer; i övrigt har jag inte infört några rättelser.

Judarne och revolutionens Ryssland.

Innan jag börjar ber jag att få framföra min tacksamhet till Doktor Ehrenpreis för de rekommendationsbrev, som jag fick av honom till rabbinerna i Petrograd³⁶ och Moskwa. Tack vare dessa brev blev jag på det vänligaste emottagen av dessa herrar, jag fick tillfälle [att] sätta mig in i en hel del saker samt kom i förbindelse med judar i olika positioner. Å andra sidan är det ju också klart att ett så vidlyftigt ämne som föredragets fordrar ett långt ingående studium, icke blott i Moskwa och Petrograd utan på olika platser i landet. Detta hade jag ej tid att göra ty jag var endast i de två nämnda städerna och min tid var uppfylld af affärgöromål, t.o.m. så mycket att jag trots inbjudan³⁶ ej kunde ordna med ett besök i Moskwas synagoga. Det jag har att säga kan därför ej bli något annat än hvad titeln angiver, några intryck.

36 Namnet på det dåtida St Petersburg.

Skall man nu överhuvudtaget kunna bilda sig en åsikt om judarnes deltagande i revolutionen, orsakerna härtill, etc. så måste man se alla händelserna mot bakgrunden af judarnes behandling i Ryssland under tsartiden, en behandling, som går långt tillbaka i tiden. Här är icke platsen att skildra utvecklingen af judarnes historia i Ryssland, det kan ju vara af intresse att nämna att enligt allmänt spridd mening redan i VII seklet så kommo judar från olika länder resande till Kiew och krönikan säger om Rysslands omvändelse under Wladimir den helige år 986 att olika folk med olika tro var och en berömde sin lära, bland dem judar och att de inskränkningar och förtryck mot judar, som under de senaste årtiondena nått sin högsta fulländning är månghundraårigt. Jag tror ej heller att jag behöfver närmare ingå på judarnes ställning under den sista tiden, ämnet är alltför välbekant, men några exempel kunna alltid givas. Vi veta huru judarne voro en pariasklass med enbart skyldigheter och knappt med en enda rättighet, huru de med undantag för en lite[n] del bildade voro tvungna att bo i vissa distrikt, huru skolorna voro öppna endast för en obetydlig [del], nämligen 3 % judar af hela lärjungeantalet, huru dessa lärjungar för att överhuvudtaget kunna fortsätta voro tvungna att ha endast de högsta betygen, huru pogromer organiserades på befallning från högsta ort, huru vissa delar av landet, som t.ex. Kaukasus, voro absolut stängda för judar, så att inte ens en gång badorterna fingo begagnas av dem, huru judar, som arbetade i Petrograd och Moskwa, måste bo utanför staden, etc. i oändlighet. Och tyvärr så förändrades ej myndigheternas hållning av kriget, ehuru ryska judar slogos, blödde och dogo lika tappert för Ryssland som andra ryssar. Tvärtom, det finnes härresande exempel på huru judar behandlades just av dem, som fordrade att de skulle dö för landet.

När ryssarne intogo Galizien var en av deras första åtgärder att skicka bort alla judar till Rysslands inre. Förgäves söktes ändring, bl.a. av judarne i Petrograd. Man svarade: De äro våra fiender. "Huru skola dessa, som äro österrikare, kunna vara vänner till ryssarne och f.ö. äro ju av samma skäl de andra innevärnarna i landet också fiender till ryssarne, hvarför skicka bort just judarne." Intet hjälpte, tusentals och åter tusentals judar skickades på det ohyggligaste vis inåt Ryssland och tusentals och åter tusentals dogo.

Till Petrograd fingo ju endast vissa privilegierade judar komma men det kunde ej hjälpas att under kriget bland de sårade, som kommo med trupptransporterna till Petrograd, många ju-

dar befunno sig. Dessa blevo alltid utsorterade och vidarebefordrade och det har berättats många fall, när rabbinen eller andra framstående judar måste upp till vederbörande och bedja om att den eller den, för vilken det skulle vara den säkra döden att föras vidare, skulle få kvarstanna, en sak, som ju borde ha varit helt naturlig utan några som helst böner. Lyckligtvis tyckes det oftast ha beviljats.

Det behöves, som sagt, ej framföras många exempel på judarnes behandling i Ryssland men man måste ha allt detta som bakgrund för att förklara och framför allt för att förstå judarnes deltagande i revolutionen. Det var ju den naturligaste sak i världen att den revolutionära rörelsen i Ryssland skulle ha en fruktbar jordmån bland den judiska ungdomen, att judarne i allmänhet med hänförelse skulle omfatta tanken på [ett] störtande av den makt, den regim, som för dem endast var förtryck och orättvisa. Läser man de memoirer om den revolutionära rörelsen som utkommit sedan bolsjevikerna kommit till makten, skall man ofta finna judiska namn; bland de, som lidit och dött för revolutionen finnas många judar och i allmänhet spela judarne en ganska stor roll i revolutionens förhistoria.

Det är under sådana omständigheter kanske ägnadt att förvåna att Marsrevolutionen 1917, Kerenskirevolutionen, gjordes egentligen utan vare sig judarnes eller andra revolutionära elements hjälp, den var, som vi alla veta, en typisk borgarrevolution. Orsaken härtill måste nog vara den att samhället i och för sig själf genom kriget och de genom kriget uppkomna förhållandena var så moget för en revolution, att den gick af sig själf och kunde genomföras af dem som då stodo närmast till makten, d.v.s. bourgeoisie.

Huru därmed än må vara, faktum är att den första revolutionen genomfördes på så sätt och även att den gav judarna det, som de så strävat efter, nämligen frihet, jämlikhet och broderskap. En av den nya regeringens första åtgärder var ju den, att alla medborgare oberoende av religion förklarades lika och skulle ha lika rättigheter. En mycket naturlig fråga är därför, huru det kunde komma sig att judarne så talrikt deltog i den senare revolutionen, när de faktiskt fingo de rättigheter, som de ville ha redan genom den första.

Svaret på denna fråga ligger uti att dessa rättigheter, åtminstone vad judarne angår voro papp[er]srättigheter, de friheter, som utlovades, funnos på papperet. De gamla ämbetsmännen sutto överallt kvar, armébefälet likaså, dessa voro genomträngda av den gamla regimen och

kunde ej finna sig i någon förändring mot de af dem hatade judarne. Följaktligen gjordes fortfarande alla möjliga svårigheter, och friheten för judarne var fortfarande långt borta.

Att detta var det verkliga förhållandet var redan efter några månader klart och för judarne återstod intet annat än att antingen leva som förut eller ansluta sig till den vid denna tid uppdykade bolsjevismen, som lovade det som alla längtade efter, fred och bröd. Så gick tiden till den 7 november 1917, när den andra revolutionen kom och med den [kom] den bolsjevikiska regimen definitivt till makten.

En bitter fråga har varit, ha judarne verkligen spelat den roll i genomförandet av revolutionen, som sagts, kunde denna ej genomföras utan den judiska hjälpen, kunde ej den nuvarande regimen ha hållit sig utan att ha det judiska stödet? Att giva det definitiva svaret härpå torde nog höra historieskrifningen till men allt hvad man hör, ser och erfar pekar på den betydande roll, som judarne spelat i revolutionens historia, en roll, som i sin tur, det kan ej nog understrykas, varit inspirerad av deras föregående behandling.

Möjligt och t.o.m. troligt är att själva genomförandet av revolutionen ej så mycket hängde på judarne. Nej, till detta genomförande bidrogo nog mest armén och flottan, som under månader genomsyrats av de bolsjevikiska lärorna med utgångspunkt från det, som alla önskade, fred och bröd. Visserligen återfinnas bland de namn, från denna tid, som man möter ofta judiska, bland ledarne finnas nog många judar, av vilka den mest bekanta är Trotsky, men utan hjälp av armén och flottan hade aldrig revolutionen kunnat bli genomförd.

Däremot pekar allt på att utan judarnes hjälp hade det varit svårare för de styrande att behålla sin makt och ett faktum är att judar i stora massor ställde sig till bolsjevikernas förfogande. Med hänsyn till det föregående var det ju också en naturlig sak att så skulle ske. Den revolution, som skulle ha givit dem friheten hade visat sig vara i detta afseende en chimär, det som nu var genomfördt trodde de på, det var detta, som de hade väntat på, det var detta, som skulle giva dem, ej blott vad alla ville ha, fred och bröd utan vad de själva längtat och hoppats efter, frihet, verklig frihet. Är det då underligt att från hela Ryssland massor av judar strömmade till, många av hänförelse för det nya, många naturligtvis också för att slå mynt av revolutionen och med sin anpassningsförmåga skaffa sig fördelar. "Es war ein Ding der Unmöglichkeit" att hålla den judiska ungdomen tillbaka.

Den hjälp, som så frivilligt erbjöds behövdes också. Alla gamla tjänstemän strejkade eller hade blivit bortkörda, det behövdes nytt, arbetsvilligt och framför allt läs- och skrivkunnigt folk. Var skulle de tagas, när de bildade ej ville och av de andra en hopplöst stor procent var analfabeter. Naturligtvis bland judarne och så kom det att alla ämbetsverk, alla nya sovjetinstitutioner hastigt blevo fyllda av en ny ämbetsmannakår, till största delen bestående av judar. Tyvärr måste erkännas att denna kår var av ett ytterligt osympatiskt släkte, det var mest unga osnutna pojkar och flickor, medvetna och viktiga i sin makt, sättande en ära i att trakassera och taga hämnd för alla gångna års och seklers lidanden. Den behandling, man mötte i dessa institutioner och ämbetsverk var ofta av det simplaste slag och det torde ej vara för mycket att säga att grunden till det nuvarande judehatet, som i mångt och mycket skiljer sig från det föregående, lades under denna bolsjevismens första tid.

Som torde vara bekant har detta under de senare åren i hög grad förändrats. Först har sovjetregeringen gått över från den rent kommunistiska principen och i sammanhang därmed ha alla ämbetsverken i hög grad reducerats, alla affärsdrivande verk ha ställts på ekonomisk basis, d.v.s. de måste själva laga att deras inkomster och utgifter gå ihop och ha därför blivit tvungna att vidtaga kollossala inskränkningar i sin personal. Dessa inskränkningar, som ibland gå upp till 50/75 % ha naturligtvis haft det goda med sig att en massa rötägg kommit bort och den bästa och dugligaste delen av personalen bibehållits. Vidare så förmärks överallt en tydlig tendens att taga tillbaka den gamla, skolade personalen, man har kommit underfund med att det ej går att sätta en grofarbetare att sköta en bank utan att för hvarje sak behövs det vissa kunskaper. Det folk, man har att göra med nuförtiden är således något helt annat än folket från 1918/21.

Icke desto mindre så lägger man även nu märke till den stora procenten av judar; i ett ämbetsverk i Petrograd, befanns t.ex. av 15 personer ej mindre än 12 vara judar och man lär sig så småningom att anse det som en naturlig sak att man skall hava med judar att göra.

Orsaken till detta anges av många att judarne ha sådan betydelse resp. [att] de äro i stånd att kunna hjälpa varandra och att de även göra det, så att man bara behöver vara jude för att få en bra plats. Detta uttryckes också i historien om en soldat, som frågade en annan, som var jude: Huru, du är jude, hvarför är du ej kommis-

sarie? Denna uppfattning torde dock ej i stort sett vara riktig, ty det är visserligen sant att judar ofta hjälpa varandra men så stor är ej judarnes makt i Ryssland att det kan förklara det omtalade förhållandet. Man får nog snarare söka orsaken i samma förhållande, som gör att judarne i alla andra länder vanligen intaga ledande ställningar, nämligen i rasens inneboende energi, arbetsamhet samt i synnerhet i deras anpassningsförmåga och egenskaper att draga fördel af situationen. Härtill kommer att den gamla köpman[na]kåren, till stor del bestod av judar, både i huvudstäderna och på landet, och det är många av dessa som på den tiden, när sovjet, enligt vad ovan sagts, sökte sakkunnigt folk, togo anställning.

Det torde därför vara omöjligt att förneka det inflytande, judarne haft på revolutionen och den hjälp, som revolutionen haft av dem. Det finnes nog röster, som förneka allt detta, som ivrigt söka visa att judarne egentligen spelat en blygsam roll men dessa röster komma mest från judar, som av vissa skäl önska fria judarne från de följder, som de en gång frukta. Allt vad man hör och ser, pekar på motsatt förhållande, ehuru ej heller i denna riktning en överskattning får äga rum.

Vad har då judarne fått i gengäld för allt det, som de gjort för revolutionen? Ha de på något sätt behandlats bättre än andra? Vad väntade de och vad ha de vunnit av revolutionen?

Vad de väntade framgår av det ovan sagda, frihet, rättigheter att bli människor som alla andra. Detta ha de fått, ty de ha samma frihet eller brist på frihet, vilket man nu vill kalla det, som alla andra ryssar men bättre än andra ha de ej behandlats. Tvärtom, det framstår som ett odisputabelt faktum att revolutionen behandlat alla lika, någon åtskillnad mellan jude och grek har ej gjorts, revolutionens vågor ha lika mäktigt svept fram över alla Rysslands folkslag.

Ser man saken från historisk synpunkt med borteliminerande av nuet så kommer nog judarne att få ha kvar den väldiga vinst, som de skördat, friheten och jämlikheten. Ingen stat kan existera utan ordning och en sådan efter västerländska begrepp kommer i Ryssland, om efter 5 eller 15 år är från historisk synpunkt likgiltigt, den måste komma. Vad som kommer att utkristalliseras av allt det obestämda, som finnes och sjuder i Ryssland är svårt att säga, mycket av det gamla kommer tillbaka och mycket av det nya kommer att behållas men ett är säkert, att den undantagsställning, som judarne haft, den pariasklass, som de varit, aldrig kommer tillbaka. I det nya Ryssland komma de att bli medborgare, som alla

andra. Detta är vad judarne beträffar, deras stora vinst av revolutionen, en vinst som kommer att ha ett oerhört inflytande ej blott på judarnes egen historia utan även på världshistorien.

Ser man saken från en trängre synpunkt, nämligen från dens, som levat och lever midt i revolutionen så ställer sig synpunkterna annorlunda. Visserligen har man, som nyss sagts, fått samma ställning som alla andra men det, som genomlevats och det, som man i många fall genomlever, är för färskt, ofta för ohyggligt för att man skall kunna tänka på vinster, utan nuet får helt behärska en.

Vad judarne genomgått blir i stort sett därför detsamma som alla ryssar genomgått under åren 1918/21, när den nya ekonomiska politiken genomfördes och därmed ljusare förhållanden randades. Dessa år tillhöra de förfärligaste, som kunna tänkas. Huru många emigranter befinna sig ej utkastade i Berlin, Paris, Prag, Konstantinopel, och huru många av dessa äro ej judar, som i likhet med alla andra flytt från allt vad de en gång ägt, och i många fall föra de mest torftliga existenser och med knapp nöd kunna uppehålla livet. Av de som stannat kvar i Ryssland, huru många ha ej i likhet med andra ryssar berövats allt vad de ägt, utkastats ur sina bostäder på gatan, plundrats, mördats, hungrat eller frusit ihjäl. Huru många gamla judiska hem ha ej förstörts. Av alla de gamla affärens, bankerna, fabrikena, huru många voro ej judiska och alla ha förstörts.

Nej, någon materiell vinst ha judarne ej haft i revolutionen. Att det nog finns en del, som på grund av sina ställningar kunnat och även förstått skaffa sig materiella fördelar, ändrar ej hela läget, de som voro besuttna ha förlorat vad de ägt utan möjlighet att få det tillbaka, liksom alla andra.

Däremot ha nog judarne efter den nya ekonomiska politikens införande trängt sig fram, ej blott, som nyss sades, inom ämbetsverk och institutioner utan också i det fria livet, på börsen, inom banker, i affärsvärlden, etc. Större möjligheter än andra folk ha de ej och hava ej haft, utan orsaken härtill är nog allt fortfarande deras energi och arbetsförmåga. Speciellt börsens folk äro judar, tyvärr måste det erkännas att de obehagliga typerna synas mer än de behagliga.

Hvad är judendomen, tillfrågades en gammal rabbin, äro judarna ett folk eller judendomen en religion? Ett folk? Nej. En religion? Knapast. En kult? Kanske. Men i Ryssland är det något annat - en olycka.

De sista orden innefatta det, som många judar i Ryssland tänka och känna, de innefatta styrkan af den antisemitism, som råder i Ryssland och i hela världen.

Vi ha alltid en förmåga att generalisera. Ha vi lurats i en affär av en tysk eller [en] engelsman eller av hvem det vara må så ha vi på tungan; Akta er för tyskar, engelsmän, etc. Ha vi givit en tiggare mat och hitta maten i trappan så säga vi: Alla tiggare äro skojare, o.s.v. men ingenstädes mötes man av en sådan allmän generalisering, som när det gäller judarne.

Ryssen i genomsnitt reflekterar nog ej så mycket på individen som på folket, viljan att generalisera finnes redan och tillfällen ha funnits i ohygglig mängd. Judar funnos överallt, ville man ha mat så måste man ha sina kort i ett ämbetsverk, där judar funnos, ville man ha ett papper, ett pass, tillåtelse att resa, kläder, skodon, för allt måste man ha tillåtelse och för dessa tillåtelser måste man vända sig till ämbetsverk med judar i, judar, oftast, som förut nämndt, unga spolingar, finnande ett nöje i att trakassera.

Undra på att hatet mot judarna växt och växt. Förut fanns det kanske ej så mycket personligt hat, det var påtryckt, uppamadt af regeringens verktyg, man såg ej judarne så mycket, ty de bodde i vissa distrikt och trycktes ned, hvarför skulle man hata dem. Nu ser man dem överallt, man har i årtal i allting beroende mest av dem, åtminstone i synlig måtto. Man har ej kunnat undgå att finna att allt är beroende av judarne, och utan närmare eftertanke har man gått över till den föreställningen, att det är judarne som äro orsaken till revolutionen, orsaken till allt det, som revolutionen dragit med sig, all den nöd och allt det elände, som gått över landet. Så har antisemitism[en] växt och man måste nog erkänna att antisemitism finnes överallt, ej blott bland intelligensen i städerna utan även på landet bland bönderna, kanske mer bland dessa med deras mindre förmåga att reflektera och se djupet av händelserna.

Det påstås bestämdt att pogromer ägt rum, nämligen i Ukraina, dock ha dessa aldrig fått större omfattning, i det myndigheterna uppjudit alla krafter att undertrycka sådana rörelser. Det är dock ont nog att pogromer kunnat förekomma i det dessa ej som de föregående, varit organiserade utan så att säga varit spontana utbrott av

folkets känslor.³⁷ Skulle den nuvarande regimen falla så kunde nog ett allmänt utbrott mot judarne knappast undvikas, man hör många rent ut säga, att då komma vi att taga hämnd. Judarnas öde i Ryssland hänger därför nog tillsammans med bolsjevikernas och som den allmänna uppfattningen, numera och därtill berättigadt är, att dessa komma att sitta kvar så torde fruktan för pogromer vara ogrundad. Så småningom kommer väl den allmänna meningen också att erkänna, att den roll, som judarne spelat för revolutionen ej varit så avgörande, som man föreställer sig och att det också funnits bärande grundmotiv för denna roll, varför väl uppfattningen om judarne kommer att så småningom mildras.

Tyvär har den uppfattningen om judarne som finnes i Ryssland spritts ut över världen och mäktigt bidragit att stärka den antisemitiska rörelsen i de länder, där sådan finnes. Att närmare ingå härpå är här ej platsen för men den gamle rabbinens ord, att judendomen i Ryssland är en olycka torde nog kunna kompletteras med att den är en olycka för hela den judiska världen.

Ett par anekdoter kunna anföras. En arbetare kom in i en överfylld spårvagn, där ett par judar sutto. Han knuffade till dem under utropet: Regeringen kan maka på sig. Den ryska republikens officiella namn är, som bekant: R.S.F.S.R. alltså likadant fram- och baklänges. Varför heter det R.S.F.S.R. Jo, Lenin är ortodox och läser från vänster till höger men Trotski är jude och läser från höger till vänster och det går naturligtvis ej an att han ej skulle kunna läsa namnet på den republik, där han är högste befälhavaren över armé och flotta.

Ett synnerligen intressant faktum i allt detta är att en återgång och t.o.m. enligt vad det försäkras en övergång till judendomen äger rum. Det torde vara bekant att under tsartiden var det en ganska vanlig företeelse att judar döpte sig, detta av den enkla orsaken att det var det bästa och enklaste sättet för dem, som ej hade speciella examina eller voro köpmän av högsta graden att leva som andra människor. Det förmärktes redan efter den första revolutionen en tydlig tendens hos sådana döpta judar att återgå och efter bolsjevikrevolutionen tog denna återgång en mycket stor fart, under de första månaderna efter revolutionen var det en ständig ström hos rabbi-

37 Pogromer tycks dock ha utbrutit med myndigheternas benägna stöd och uppmuntran; jfr t.ex. Ilya Trotsky, *Jewish pogroms in the Ukraine and in Byelorussia (1918-1920)*. *Russian Jewry 1917-1967*. Ed. by J. Frumkin, et alii. Thomas Yoseloff. New York, 1969, ss. 72ff.

nema af judar, som återgingo till sin gamla, i de flesta fall blott formellt övergivna tro. Numera torde det vara endast ett ytterst ringa fåtal, som äro döpta, och ej återgått, i sådana fall handlar det sig om dop af religiös övertygelse eller där det för vederbörande är likgiltigt, vilken religion man har.

Men ganska märkligt är det att det rätt ofta förekommer övergång till judendomen. Den naturligaste orsaken härtill, som man genast tänker på, skulle väl vara att vederbörande tror sig ernå fördelar härigenom, vilken tanke ej borde ligga fjärran. Det påstås emellertid bestämdt att om någon vill övergå till judendomen så sker detta först efter det vederbörande judiska myndigheter övertygat sig om att verkligt religiösa skäl föreligga och några övergångar för att ernå fördelar skulle vara praktiskt uteslutna. Huru härmed förhåller sig är ju svårt att bedöma, faktum tyckes emellertid vara att dylika övergångar till judendomen äga rum, av vilka även en del ske av äktenskapliga skäl.

Den religiösa känslan tyckes i allmänhet stå ganska högt. Visst träffar man många judar, som ej bekymra sig mycket om sin religion, leva som ryssar och söka leva som ryssar men man träffar också ovanligt många, som äro besjälade av en verklig religiös övertygelse och leva i större eller mindre grad efter lagens bud. Att en jude talar hebreiska är ej ovanligt, under det att det i Sverige är ett sällsynt undantag, de olika högtiderna firas rätt strängt, etc. Däremot tyckes lördagen i allmänhet ej firas, nog gå många i synagogan, men de flesta arbeta dock och även judiska kontor, affärer, etc äro öppna som vanligt. Detta i motsats mot Warschau, där även nu på lördagen i de judiska affärskvarteren härskar stillhet.

Zionismen omfattas också rätt lifligt och detta är kanske mindre underligt med de svåra förhållanden, som fortfarande råda i Ryssland. Det är ej ovanligt att träffa judar, som hava en god ställning och ej desto mindre öppet förklara att zionismen är en af Gud påbjuden sak, som en jude måste följa och som själva äro beredda att så snart möjlighet yppar sig flytta över till det rätta fäderneslandet. "Hvarför skulle jag ej kunna slå mig fram bland mitt eget folk när jag kan slå mig fram bland ett främmande.?"

Det torde finnas i Petrograd ca 60/70000 judar, i Moskva ett vida större antal, man säger emellan 3/400.000. Dessa två äro de viktigaste församlingarne i Ryssland, utom dem finnas stora församlingar även i Odessa, Kiew och Char-

kow, på alla andra platser äro de av mindre betydelse.

Församlingarne i Petrograd och Moskva hade förut inga skatter utan endast personliga bidrag och likadant är förhållandet nu. Förut voro de rika församlingar, offervilligheten var alltid stor och de underhölllo ej blott en stor kulturell utan även en betydande hjälpverksamhet.

Med revolutionens ingång förändrades allt detta. De, som hade haft råd att understödja verksamheten antingen emigrerade eller omkommo i Ryssland eller utarmades av revolutionen. All kulturell och all hjälpverksamhet utdago och under de svåra åren förde församlingarne ett tynande lif.

Den stora synagogan i Petrograd var dock hela tiden öppen och såväl lördagsgudstjänster som andra högtider firades. Men huru! En oeldad synagoga med en påsklädd rabbin, som knappt kunde hålla sig uppe av hunger och matighet och en församling, som i detta hänseende var likadan, men dock hade övertygelse nog att vilja komma till synagogan. Gudstjänsterna gjordes så korta som möjligt, dels orkade man ej, dels ville man så fort som möjligt bort, ej för att komma hem till den varma härden, den fanns ej, nej, för att skaffa mat, eller ved, ty härpå voro allas tankar inriktade, det var det enda, som intresserade, det, som upptog allas tid och tankar.

Utom denna synagoga finnes det i Petrograd 17 små synagogor. Dessa inrättades redan under tsartiden men som endast en var tillåten så måste de andra vara hemliga. De inrättades därför i privatbostäder, hade ej några yttre spår av att vara synagogor men användes regelbundet. Under bolsjeviktiden fanns det ej någon anledning att hålla dem hemliga och när den nya ekonomiska politiken infördes och förhållandena började bättras så användes de också flitigt.

Men på ett sätt fick man skäl att ångra att man så öppet talat om dessa synagogors tillvaro. Bolsjevikerna började snart med sin skattepolitik, i vilken också ingick att beskatta alla kyrkor. Judarne fingo således, liksom alla andra, betala skatt och nu gick det ej att förneka de små synagogornas tillvaro eller söka förklara dem som privatbostäder.

I och med denna nya ekonomiska politik, som så radikalt omgestaltat Rysslands ekonomiska liv kom det också nytt liv i de judiska församlingarne. Som helt naturligt är bestå dock de nuvarande församlingarne av nytt folk, de gamla, åtminstone de mera bemärkta av dem, äro borta och när rabbinen kommer upp på predik-

stolen ser han nya anleten. Offervilligheten är dock även i de nuvarande församlingarne stor och det behöves sannerligen ty de krav som ställas på dem äro ej små och man har, som förut sagt, endast personliga bidrag att hålla sig till i det att skatter inom församlingen, som här i Sverige, ej existerar.

Man måste säga att de kulturella inrättningarne stå på ett betydligt högre plan i Petrograd än i Moskwa, oaktadt den betydligt större numerären av Moskwas församling. Orsaken tode nog [få] sökas i att i Petrograd det finnes något större antal av de gamla kvar än i Moskwa men framför allt i att av de nuvarande rabbinerna är den i Petrograd en handlingens man, praktiskt anlagd med vaken blick för de praktiska behoven i församlingen medan rabbinen i Moskwa är teoretikern, den framstående vältalaren och den lärde mannen, men ej den praktiskt verksamme församlingsföreståndaren.

Något särskilt sjukhus för judar existerar ej. Även förut fingo de judar, som hade rättighet att bo i de respektive städerna utan vidare begagna sig av de vanliga sjukhusen och särskilda judiska sjukhus voro därför ej av nöden.

Däremot ha såväl Petrograd som Moskwa församlingar Waisenhaus, som kunna emottaga 70/100 gamla, vilka önska bo i sin levnads slut och emotse döden bland sina trosförvandter.

Vidare finnes också offentlig bespisning för behövande. Till denna utdelas kort, som berättiga till ett eller flera mål. Härmed äro vi inne på den hjälpverksamhet, som utövas och denna är mycket omfattande. Varje dag har rabbinen mottagning, därvid assisterad av några medhjälpare, antingen föreståndare för de olika delarne av församlingen eller andra, och vid dessa mottagningar har var och en att framträda och föredraga sitt ärende. En sådan mottagning giver en provkarta på allt möjligt, från den, som på alla sätt söker skaffa sig pengar till den, som lider verklig fruktansvärd nöd och ej utan församlingens hjälp kan få en matbit för dagen. Där är en, som vill ha pengar till en kärra, där en annan, som vill ha pengar till ett litet lager av varor, emedan man stulit det förra, där en, hvars man är sjuk och ej har det nödvändigaste, o.s.v. Den smuts, den orenlighet, man ser där, är gräslig och den lukt, som man får känna på dessa mottagningar är prövande för en västeuropeisk näsa. Men det hjälpes efter förmågan, vanligen känner man till de bedjande, vet om det verkligen behöves eller om det bara är försök och de ryska millionerna delas ut så runthänt som möjligt. Enklast är ju saken när det rör sig om rena

matfrågor, då har man bara att giva kort till bespisningen, men det förekommer också rätt komplicerade fall, där längre diskussioner äro av nöden för att komma till klarhet, hur man skall bäst förfara.

I Petrograd torde vid varje sådan emottagning komma 20/30 ibland 50 supplikanter och i regel är det varje dag emottagningen sker. Ävenom var och en endast får en liten summa kan man göra sig en förställning om omfattningen av hjälpverksamheten och att det sannerligen behöves offervillighet till i församlingen för att kunna upprätthålla densamma.

Det torde vara bekant att den nuvarande regimen ställer sig ganska fientlig mot religionen. I sjäva verket är nog religionsfriheten mindre än under tsartiden men detta är [riktat] ej endast gentemot judarne utan mot alla. Visserligen finnes frihet på så sätt att var och en kan tillhöra en religion, om han vill och man har tillåtelse att ha sina religiösa möten samt kyrkor, men dessa samt prästerna måste uppehållas av vederbörande ensamma och för kyrkorna måste betalas skatt. För närvarande går regeringen på att beskatta i så stor stil som möjligt, ej blott de religiösa organisationerna utan hela affärsvärlden, allt, beskattas och skatterna både äro tunga och indrivnas med oblidkelig stränghet, även bland bönderna. De judiska synagogorna ha nog i allmänhet betalt skatt men det har förekommit flera fall, när skatten ej betalats och det har genast haft till följd att vederbörande kyrka stängts, så har hänt med den franska kyrkan, den tyska katolska, etc.

Någon frihet att meddela religionsundervisning finnes däremot ej, tvärtom sådan är i alla skolor på det strängaste förbjuden, regeringen går ut från den ståndpunkten att religion är något som ej skall läras, utan som man skall bilda sig en uppfattning om, när man blivit mogen. I konsekvens härmed äro också alla skolor som meddelar religionsundervisning förbjudna och detta träffar just de judiska skolorna på landet, chedern, där ju huvudsakligen för att ej säga uteslutande, talmud och allt, som sammanhänger med den judiska religionen läres. Dessa ha också stängts men resultatet har blivit att man överallt söker meddela sådan undervisning på hemliga vägar och det pågår en oafbruten kamp emellan de judiska lärarne, resp. församlingarne och myndigheterna. De klagomål från de judiska församlingarne, som framförts ha hittills ej hjälpt och det beror naturligtvis på utvecklingen av hela den religiösa frågan i Ryssland, en oerhörd

komplicerad och för alla betydelsefull fråga, hur det hela kommer att sluta.

Emellertid medgives en viss religionsundervisning för mognare personer och i själva verket finnes i Petrograd en judisk högskola, besökt av ca 200 av de ca 6000 judiska studenterna i Petrograd. Denna högskola arbetar blott om eftermiddagarna, i det att studenterna studera vid de vanliga högskolorna och man lär i densamma sådana ämnen som judisk filosofi och historia, orientaliska språk, etc. dock ej direkt religionsundervisning. Även denna högskola underhålls av församlingens medel.

Ett annat bevis på den kulturella ståndpunkten i Petrograd är att där har börjat utgivas en rysk hebreisk tidskrift, *Jewreiskaja Letopis* (Den hebreiska krönikan) som behandlar judarnes ställning i Ryssland. Hittills har blott ett nummer utkommit, helt nyligen men det andra numret är under förberedande med synnerligen intressant och växlande innehåll.

Vidare finnes i Petrograd ett stort judiskt välgörenhetssällskap, som är mycket verksamt, ställer till basarer, fester, etc och genom detta sällskaps ansträngningar kan en stor del av församlingens omfattande verksamhet täckas.

Av Västeuropas många hundra miljoner är det kanske endast några hundra människor, som

under de senaste åren slupit igenom den höga mur, som kallas Rysslands gräns. Det må därför vara förlåtligt att världen ej har mycket reda på vad, som skett i Ryssland, att man skämtat, när sovjetdiplomaterna varit elegantare än västeuropas, att man talat om bödelsregemente, terror, om bolsjevikernas halsbrytande idéer, etc. Ja, visst har man i mångt och mycket rätt, visst har det varit förskräckelsens år, visst har mycket gammalt, vackert och ädelt förstörts, mycket godt dragits i djupet, likaväl som mycket ondt och väl har också med det nya såväl godt som ondt kommit upp. Men de, som ej varit i Ryssland och kanske många av dem, som varit där, ha ingen aning om vad som gjorts, ingen aning om det stora i den tragedi, som ägt rum, ej förståelse för den världsbetydande omvälfning, som ägt rum. Ett nytt Ryssland har randats, ett Ryssland på godt och ondt liksom alla andra länder också äro på godt och ondt. För judarne har också ett nytt Ryssland kommit, ett Ryssland, som ännu ej är i ordning och där det ännu finnes mycket, som måste bort, men som givit den största delen af jordens judiska befolkning den rätt, som varit den förmenad, men som borde vara självklar, nämligen att vara människor.